

mezhebin ortaya çıkışından beri Şâfiîler'in hâkimiyetinde bulunduğunu, kazâ ve hitabet görevlerine hep Şâfiî âlimlerinin getirildiğini, Mekke ve Medine'de de kazâ, hitabet ve imâmetin Şâfiîler'e ait olduğunu, Fars bölgesinde çoğunluğun Şâfiî, Yemen bölgesinde halkın çoğunluğunun Şâfiî, az bir kısmının Zeydî olduğunu, Azerbaycan ve ötesindeki 100 kadar şehirle doğunun diğer pek çok şehrinde de Şâfiîler'in yaşadığını belirtir. Bu arada Cengiz Han'ın istilâsına ve Doğu İslâm dünyasında yaptığı tahribata yer verir (I, 328-342). Sübkî eserinde Şâfiî'nin biyografisine ayrı bölüm tahsis etmediğini, zira onun hakkındaki bilgilerin ancak birkaç cilde sığabileceğini, esasen kendisinden önce bu konuda müstakil eserler telif edildiğini söyler.

Eserde 1419 Şâfiî âliminin biyografisi ele alınmış, III. (IX.) yüzyıl içinde vefat eden ulemâya iki, geri kalan her yüzyıldaki ulemâya birer tabaka ayırmıştır. 200-299 (816-912) yılları arasında ölenlerden İmam Şâfiî'ye yetişip ondan bir şekilde ilim nakledenler birinci tabakayı, ona yetişemediği halde ilmî birikimini elde eden ve ilmî yaklaşımını benimseyenler ikinci tabakayı oluşturmaktadır. Kırk beş biyografinin yer aldığı ilk tabakada Ahmed b. Hanbel ile Şâfiî'nin Irak ve Mısır dönemi talebeleri öne çıkmaktadır. Üçüncü tabaka 300-399 (913-1009), dördüncü tabaka 400-499 (1010-1106), beşinci tabaka 500-599 (1107-1203), altıncı tabaka 600-699 (1204-1300) arasında ve yedinci tabaka 700 (1301) yılından sonra vefat eden ulemâya ait biyografileri içermektedir. Her tabakada âlimler önce isimleri Ahmed ve Muhammed olanlar, ardından geri kalan isimler alfabetik sıralanmıştır. Bu sıralamada künye, lakap veya nisbe esas alınmamıştır. Son tabaka, müellifin içinde bulunduğu dönemi yansıtmaması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Eserde bilgi azlığı yüzünden çok kısa olan biyografiler yanında çok geniş tutulanları da vardır. Meselâ Gazzâlî ile müellifin babası Takıyyüddin es-Sübkî'nin biyografilerinden her biri 200 sayfa civarındadır.

Biyografilerde önce kişi adı, baba ve dede adları, künye, lakap ve nisbeler, -varsadoğum tarihi ve yeri belirtilir. Daha sonra hocaları, bunlardan aldığı dersler, yaşadığı veya tanık olduğu olaylar, görevleri, eserleri, yetiştirdiği talebeler, şiiirlerinden seçmeler, ilginç görüşleri, nükteleri, dönemindeki ulemâ ile münazaraları, seyahatleri, yöneticilerle münasebetleri, rivayet ettiği hadisler, vefat tarihi ve defnedildiği yer hakkında bilgi verilir. Söz konusu kişi mez-

hep çevrelerinde tanınan biriyse meşhur eserlerinden değil pek bilinmeyen çalışmalarından veya başkalarına ait kitaplarda ona atfen yer alan kurallardan (fevâid) söz edilir; ilginç meseleleri yahut tuhaf vecihleri derlenip aktarılmaya çalışılır. Ancak bu kişi fazla tanınan biri olmayıp telifatı da azsa yine ona ait birtakım menkıbeler bulunmaya çalışılır. Fıkha dair ilginç bir düşüncesi veya özelliği tesbit edilememişse başka bir alanla ilgili bilgi arayışına girilir. Eser fikhın girift ve zor meselelerinden bunalmış talebenin şevkini arttırıcı hikâyeye, menkıbe ve şiiirlerle bezenmiştir. Bu yönüyle eser fıkıh, fıkıh usulü, hadis, tasavvuf, tefsir, dil gibi pek çok ilim dalını kapsayan zengin bir kaynak niteliğindedir. Sübkî'nin Eş'arî anlayışını benimseyen Şâfiî fakihlerine özel ilgi göstermesi eseri kelâm tarihi açısından da önemli kılmıştır. Bu arada babasına ait eser ve notlardan olabildiğince yararlandığı anlaşılmaktadır. Gerek kendi aile kütüphanesinden gerekse dolaştığı yerlerdeki kütüphanelerden faydalanı müellif yer yer bu eserlerin isimlerini zikredip içerikleri hakkında bilgi vermektedir. Bu tür kitâbiyat bilgileri, Moğol istilâsı yüzünden ciddi bir kırılmaya uğrayan İslâm dünyasının müteakip devrine ait eserlere de ışık tutmaktadır. Kitabını uzun bir liste oluşturan kaynaklardan yararlanarak hazırlayan Sübkî, Bağdat ve çevresiyle ilgili şahsiyetlerin biyografileri için Hatîb el-Bağdâdî'nin *Târîhu Bağdâd'ı* ve Abdülkerim es-Sem'ânî'nin bu esere yazdığı zeyli, İbnü'd-Dübeysi'nin bu zeyle yazdığı *Zeylü Târîhi Medîneti's-selâm Bağdâd'ı*, İbnü'n-Neccâr'ın *Zeylü Târîhi Bağdâd'ı* başta olmak üzere pek çok eserden faydalanmıştır. Nîşâbur bölgesi Şâfiîler'ini yazarken Hâkim en-Nisâbü'rî'nin *Târîhu Nisâbü'r'undan* istifade ettiğini belirtmiş, Abdülgâfir el-Fârisî'nin bu esere yazdığı zeyle ulaşamadığını, Abdülgâfir'den yaptığı alıntılar Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir'in *et-Tebyîn'i* ve İbrâhim b. Muhammed es-Sarîfî'nin *Muntehabü'z-Zeyl'*inden aktardığını kaydetmiştir.

Sübkî'nin ayrıca biri "suğrâ", diğeri "vustâ" olmak üzere aynı ismi taşıyan iki eseri daha vardır. Müellifin bu üç tabakat eserini hangi sırayla yazdığı konusunda iki farklı yorum yapılmıştır. Bunlardan biri önce kübrâyı, ardından iki kademeli bir ihtisarla vustâ ve suğrâyı yazdığı, ikinci yorum bu sürecin tersine işlediği yönündedir; müellif önce suğrâyı yazmış, bunu geliştirerek vustâyı, onu geliştirerek kübrâyı meydana getirmiş, bu süreçte pek çok bilgiyi ayıklama ihtiyacı duymuştur. Orta tabaka-

tı 754 (1353), büyük tabakası 766 (1365) yılında tamamlanmış olması da bunu göstermektedir (M. Sâdık Hüseyin, s. 20-21; ayrıca bk. İmtiyâz Ali Han Arşî, II/1 [1961], s. 129, 131). Çeşitli kütüphanelerde pek çok nüshası bulunan *Tabakâtü'ş-Şâfi'iyyeti'l-kübrâ*'nın muhtelif neşirleri yapılmıştır (I-VI, Kahire 1324, 1348, 1964; nşr. Abdülfettâh M. el-Hulv – Mahmûd M. et-Tanâhî, I-X, Kahire 1383-96/1964-76, 1413/1992). Hulv ve Tanâhî'nin ana metni dipnotlarla zenginleştirip yer yer orta ve küçük versiyonlara paralel bilgilere atıflarda bulunmaları eserin değerini arttırmaktadır. *Tabakâtü'ş-Şâfi'iyyeti's-suğrâ* (Âtif Efendi Ktp., nr. 1907; Chester Beatty Library, nr. 3780; Medine Ârif Hikmet Ktp., nr. 136) ve *Tabakâtü'ş-Şâfi'iyyeti'l-vustâ* (TSMK, III. Ahmed, nr. 480, Revan Köşkü, nr. 1589; Kastamonu İl Halk Ktp., nr. 2915; Süleymaniye Ktp., Yenicami, nr. 867/1, 868/2, 869/3; Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 1479) henüz basılmamıştır (diğer nüshalar için bk. Selâhaddin el-Müneccid, s. 200-202).

BİBLİYOGRAFYA :

Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), tür.yer.; ayrıca bk. neşreden giriş, I, 20-23; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1099-1101; Serkis, *Mu'cem*, I, 1003; M. Sâdık Hüseyin, *el-Beytü's-Sübkî*, Kahire 1948, s. 20-21; A. J. Arberry, *The Chester Beatty Library, A Handlist of the Arabic Manuscripts*, Dublin 1955, IV, 9-10; VI, 143; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mü'errihine'd-Dimaşkiyyin*, Beyrut 1398/1978, s. 199-202; Abdülvehhâb İbrâhim Ebü Süleyman, *Kitâbetü'l-bahşi'l-ilmî*, Cidde 1403/1983, s. 482-483; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü'ş-şâmil*, s. 148-150; İmtiyâz Ali Han Arşî, "Tabakâtü'l-fukahâ'i'ş-Şâfi'iyyeti'l-vustâ", *Mecelle-i 'Ulûm-i İslâmiyye*, II/1, Aligarh 1961, s. 129-139.

BİLAL AYBAKAN

TABAKÂTÜ'Ş-ŞUARÂ

(طبقات الشعراء)

Şairleri yaşadıkları dönemlere, şiiirlerinin kalitesine ve diğer özelliklerine göre gruplandırarak anlatan telif türü.

Tabakâtü'ş-suarâ alanında bilinen sistematik ilk eser İbn Sellâm el-Cumahî'nin (ö. 231/846 [?]) *Tabakâtü fuḥûli'ş-su'arâ*' adlı kitabıdır. Eserin mukaddimesinde İbn Sellâm şairleri Câhiliyyûn, İslâmiyyûn ve muhadramûn olmak üzere üç kısımda ele alır; ayrıca bu tabakaları şiiirlerin kalitesine göre alt bölümlere ayırır. Ebü Temmâm da *Fuḥûli'ş-su'arâ*' adlı eserinde şairleri Câhiliyyûn, muhadramûn ve İslâmiyyûn grupları altında ele alır. Bu konuda ilk eserlerden olan Asmaî'nin (ö. 216/831), *Fuḥû-*

letü'ş-şu'arâ'ı ise bir risâleden ibarettir. Bazı edebiyat tarihçileri Câhiliye şairlerini şiirlerinin kalitesine göre dörde ayırırlar. Bunlardan birincisi “şair hınzîr”dir ki “kaliteli şiir yazan ve rivayet eden” demektir. İkincisi hınzîr gibi kaliteli şiiri olan, ancak şiir rivayet etmeyen “şair müflîk”tir. Üçüncüsü kötünün bir derece üstünde olan “şair”dir. Dördüncüsü şiirinin hiçbir özelliği bulunmayan “şu'rûr”dur. Bir kısım edebiyat tarihçileri de “şair müflîk, şair mutbîk, şivey'ir, şu'rûr” şeklinde bir sınıflandırma yapar (Zeydân, s. 67). Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemheretü eş'âri'l-'Arab*'ında şairleri meşhur kasidelerine göre yedi tabakada ele alır ve her tabakada yedi şair olmak üzere toplam kırk dokuz şaire yer verir. Birincisi İmruülkays, Züheyr b. Ebû Sülmâ, Nâbîga ez-Zübânî, Meymûn b. Kays el-A'sâ, Lebîd b. Rebîa, Amr b. Kûl-sûm, Tarafe b. Abd ve Antere'nin yer aldığı “ashâbü'l-muallakât”; ikincisi Abîd b. Ebras, Antere, Adî b. Zeyd, Bişr b. Ebû Hâzim, Ümeyye b. Ebû's-Salt, Hıdâs b. Züheyr, Nemir b. Tevleb'in oluşturduğu “ashâbü'l-mücemherât”; üçüncüsü Müseyyeb b. Ales, Murakkış el-Asgar, Mütelemmis, Urve b. Verd, Mühelhil b. Rebîa, Düreyd b. Simme, Mütenehill b. Uveymir el-Hüzelî'nin (el-Yeşküri [?]) bulunduğu “ashâbü'l-müntekayât”; dördüncüsü Hassân b. Sâbit, Abdullah b. Revâha, Mâlik b. Ac-lân, Kays b. Hatîm, Uhayha b. Cülâh, Amr b. İmruülkays, Ebû Kays b. Eslet'in teşkil ettiği “ashâbü'l-müzehhebât”; beşincisi Ebû Züeyb el-Hüzelî, Muhammed b. Kâ'b el-Ganevî, A'sâ Bâhile, Alkame Züceden el-Himyerî, Ebû Zübeyd et-Tâî, Mütemmim b. Nüveyre, Mâlik b. Reyb'in oluşturduğu “ashâbü'l-merâsi”; altıncısı Nâbîga el-Ca'dî, Kâ'b b. Züheyr, Kutâmî, Hutay'e, Şemmâh b. Dırâr, Amr b. Ahmer, Temîm b. Mukbil'in yer aldığı “ashâbü'l-meşûbât”; yedincisi Ferezdak, Cerîr b. Atıyye, Ahtal, Râî en-Nümeyrî, Zürrümme, Kümeyt el-Esedî ve Tırrımâh'in bulunduğu “ashâbü'l-mülhamât”tır. Abdülkâdir el-Bağdâdî *Hizânetü'l-edeb*'inde şairleri dört kısma ayırır. Bunlar, İmruülkays ve A'sâ gibi Câhiliye döneminde yaşayan şairlerin oluşturduğu Câhiliyyûn; Lebîd b. Rebîa ve Hassân b. Sâbit gibi sanat hayatlarının bir kısmını Câhiliye döneminde, bir kısmını İslâmîyet'in gelişinden sonra sürdüren şairlerin yer aldığı muhadramûn; Cerîr b. Atıyye ve Ferezdak gibi İslâmîyet'in ilk şairleri olup sadrû'l-İslâm ve Emevîler dönemini idrak etmiş şairlerin bulunduğu İslâmîyyûn; Beşşâr b. Bürd, Ebû Nuvâs, Müslim

b. Velîd gibi İslâmî şairlerden sonra yaşamış kişileri kapsayan muhdesündür (müvellledûn). İlk üç gruptaki şairler “kudemâ” diye anılır. İlk iki gruba giren şairlerin dillerinin fasih olduğu ve şiirleriyle istishâd edilebileceği hususunda ittifak vardır. Üçüncü grubu meydana getiren şairlerin şiirleri ihtiyatla delil olarak kullanılırken Beşşâr ve Ebû Nuvâs gibileri içine alan dördüncü tabaka ile başlayan ve günümüze kadar gelen şairlerin şiirleriyle istishâda umumiyetle izin verilmemiştir.

Çeşitli kategorilere göre şairleri gruplandırarak ele alan diğer eserlerin başlıcaları şunlardır: 1. İbn Kuteybe, *eş-Şîr ve ş-şu'arâ*. Giriş mahiyetinde şiirin türlerinden, kuruluşu ve i'rabındaki kusurlardan söz ettikten sonra en eskisinden başlayarak şairlerin kısa biyografisinden, ahbâr ve anekdotlarından bahseder ve şiirlerinden örnekler verir. 2. İbn Ebû Tâhir, *Kitâbü'ş-Şu'arâ ve Belâgatü'n-nisâ*. Erkek ve kadın şairlerin biyografileriyle şiirlerinden örnekler yer vermiştir. 3. Ebû Abdullah İbnü'l-Cerrâh, *el-Varaka fi ahbâri'ş-şu'arâ*. Çoğu başka kaynaklarda bulunmayan altmıştan fazla şairin hayatını anlatmış ve şiirlerinden örnekler zikretmiştir. İbnü'l-Cerrâh, *Men sümniye mine'ş-şu'arâ*'i 'Amren fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm adlı eserinde Amr isimli 206 şairi Câhiliyyûn, İslamiyyûn, Ümeviyyûn ve Abbâsiyyûn şeklinde gruplandırmıştır. 4. İbnü'l-Mu'tez, *Tabakâtü'ş-şu'arâ'i'l-muħdeşin*. Abbâsî halife, vezir, emîr ve kumandanlarını metheden şairleri vefat yıllarına göre sıralamıştır. 5. Hârûn b. Ali İbnü'l-Müneccim, *el-Bârî fi ahbâri'ş-şu'arâ'i'l-müvelledin*. Şairleri yetiştikleri bölgelere göre tasnif eden ilk eser olmalıdır (krş. *DA*, XXI, 155). Çünkü onun zeyli olan Seâlibî'nin *Yetîmetü'd-dehr*'i şairleri bu şekilde gruplandırmıştır. Bâharzî'nin *Yetîmetü'd-dehr*'e zeyil olarak yazdığı *Dümyetü'l-kaşr*, onun zeyli Dellâlülkütüb Sa'd b. Ali el-Hazîrî'nin *Zînetü't-dehr fi 'uşra-ti ehli'l-'aşr*'i, *Dümyetü'l-kaşr*'in bir diğer zeyli olan İmâdüddin el-İsfahânî'nin *Harîdetü'l-kaşr*'i da aynı yöntemle yazılmıştır. 6. İbn Bessâm eş-Şenterînî, *ez-Zaħîre fi meħâsini ehli'l-Cezîre*. Bu eserde de Endülüs ve Mağrib şairleri bölgelelere göre ele alınmıştır. 7. Hafâcî, *Reyhâne-tü'l-elibbâ*. Çağdaşı olan veya az önce yaşamış olan edip ve şairleri, onun zeyli mahiyetinde Muhammed Emîn el-Muhibbî'nin *Nefhatü'r-Reyhâne*'si, bunun zeyli İbn Ma'sûm'un *Sülâfetü'l-'aşr*'i da çağdaş şairleri bölgelerine göre sınıflandırmıştır. 8.

Osman b. Rebîa, *Tabakâtü'ş-şu'arâ bi'l-Endelüs*. 9. Ümeyye b. Abdülazîz, *el-Hadîka fi şu'arâ'i'l-Endelüs*. 10. İbn Dihye, *el-Muṭrib fi eş'âri ehli'l-Mağrib*. 11. Lisânüddin İbnü'l-Hatîb, *el-Ketîbetü'l-kâmine*. 12. Muhammed b. İbrâhim, *ed-Dürrer ve'l-ğurer fi şu'arâ'i'l-Endelüs*. 13. Yahyâ b. Ali İbnü'l-Müneccim, *el-Bâhir fi ahbâri şu'arâ'i muħadrameyi'd-devleteyn*. Emevî ve Abbâsî şairlerini gruplandırarak incelemiştir. 14. Ebû Bekir es-Sülfî, *Ahbârü'ş-şu'arâ'i'l-muħdeşin*. 15. Merzûbânî, *Mu'cemü'ş-şu'arâ ve Eş'ârü'n-nisâ*. 16. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-üdebâ*. Sülfî, Merzûbânî ve Hamevî edip ve şairleri alfabetik sıraya göre ele almıştır.

Ebû'l-Ferec el-İsfahânî *el-Eğânî*'sinde Emevîler'le Abbâsîler'in ilk devirlerinde yaşayan şairlerin hayatına, ahbâr ve anekdotlarına, bestelenen şiirleriyle diğer şiirlerine dair zengin malzeme sunar. Hasan b. Bişr el-Âmidî *el-Mü'telif ve'l-muħtelif*'inde isim, lakap ve künyeleri birbirine benzeyen şairleri ele alır. İbnü'l-Kiftî *el-Muħammedûn mine'ş-şu'arâ*' ve *eş'â-ruhüm* adlı eserinde Muhammed adlı 328 şaire yer verir. İbnü'ş-Şa'âr *Ukûdü'l-cümân fi şu'arâ'i hâze'z-zamân*'ında çağdaşı olan 100'den fazla şairin, şiir söyleyen devlet adamı ve âlimin biyografileriyle şiirlerinden örnekler kaydeder. İbnü'l-Ebbâr, *Tuħfetü'l-kâdim*'inde V-VI. (XI-XII.) yüzyıllarda yaşamış 100 erkek ve dört kadın şaire, *el-Ḥulletü's-siyerâ*' adlı eserinde I. (VII.) yüzyıldan VII. (XIII.) yüzyıla kadar hükümdar, vezir, kâtip ve âlimlerden 217 kişinin şiirlerine yer verir. İbn Saîd el-Mağribî, *el-Ğuşûnü'l-yânî'a fi meħâsini şu'arâ'i'l-mi'eti's-sâbi'a* adlı eserinde çağdaş şairleri zikreder. Eyyûbîler'in Hama Meliki el-Melikü'l-Mansûr'un *Kitâbü Tabakâti'ş-şu'arâ*'ı hacimli bir eser olup zamanımıza ulaşan IX. cildinde IV-VI. (X-XII.) yüzyıllarda Irak, Suriye, Mısır, Mâverâünnehir ve Endülüs'te yaşayan şairlerin sultanlar, emîrler, vezirler, kadılar ve kâtipler sıralamasıyla kısa biyografileri ve şiirlerinden seçmeler zikredilir. Süyûtî, *Nüzhetü'l-cülesâ' fi eş'âri'n-nisâ*' adlı eserinde Irak ve Mağrib'den kırk müvellled kadın şairin biyografisiyle şiirlerinden örneklere yer verir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cumahî, *Fuħûlü'ş-şu'arâ*, I-II; İbnü'l-Mu'tez, *Tabakâtü'ş-şu'arâ*' (nşr. Abdüsettar Ahmed Fer-râc), Kahire 1981; a.mlf., *Tabakâtü'ş-şu'arâ'i'l-muħdeşin* (nşr. Ömer Fârûk et-Tabbâ'), Beyrut 1419/1998, s. 14-16; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s.

51, 106, 110, 161; Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemhere* (Fâûr), tür.yer.; Süyûtî, *el-Mühzir* (nşr. M. Ahmed Câdelmevlâ v.dğr.), Kahire, ts. (Dâru İhyâi'l-kütübî'l-Arabiyye), II, 489-494; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1102-1103; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, I, 5-8; Bağdatlı Mehmed Fehmî, *Târih-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, İstanbul 1332, s. 296-304; Abdurrahman Fehmi, *İslam Medeniyeti Tarihi* (Medrese-tü'l-'Arab), (haz. Hüseyin Elmalı – Cüneyt Eren), İzmir 2005, s. 115-158; C. Zeydân, *Târihu âdâbi'l-lugâti'l-'Arabiyye*, Kahire 1954, s. 67-72; İskender Âgâ Abkârîyûs, *Ravzatü'l-edeb fi tabakâti şu'arâ'l-'Arab*, Beyrut 1858, tür.yer.; Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul 1973, s. 4-7; Sezgin, *GAS*, II, 93-96, 439, 531, 569, 668, 669; Şevki Riyâz Ahmed, *Fi'l-Mektebeti'l-'Arabiyye*, Kahire 1991, s. 93-120; Kenan Demiryak – Ahmet Savran, *Arap Edebiyatı Tarihi: Cahiliye Dönemi*, Erzurum 1993, s. 36-37; Kenan Demiryak – M. Sadi Çöğenli, *Arap Edebiyatında Kaynaklar*, Erzurum 2000, s. 229-246; J. S. Robinson, "The Tezkire Genre in Islam", *JNES*, XXII (1964), s. 61-62; Ahmet Subhi Furat, "Arap Edebiyatında İlk Ansiklopedik Eserler", *İTED*, VII (1978), s. 299-308; Filiz Kılıç, "Edebiyat Tarihimizin Vazgeçilmez Kaynakları: Şair Tezkireleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, V/10, İstanbul 2007, s. 543-564; Heffening, "Tabakat", *İA*, XI, 590-592; Ahmet Hakkı Turabi, "İbnü'l-Müneccim", *DİA*, XXI, 155; Angelika Hartmann, "el-Melikü'l-Mansûr", a.e., XXIX, 71.

MUSA YILDIZ

TABAKÂTÜ'Ş-ŞUARÂ

(bk. eŞ-Şİ'R ve Ş-ŞUARÂ).

TABAKÂTÜ'Ş-ŞUARÂ

(طبقات الشعراء)

İbnü'l-Mu'tezz'in
(ö. 296/908)

şair biyografilerine dair eseri.

Bir günlük Abbâsî Halifesi Abdullah b. Muhammed el-Mu'tez-Billâh'ın daha çok *Tabakâtü'ş-şu'arâ* (*Tabakâtü'ş-şu'arâ'l-muħdeşin*) adıyla bilinen eseri Abbâsî halifelerini, vezir, emîr ve kumandanlarını metheden şairlerin biyografisi hakkındadır. Abbas İkbâl-i Âştîyânî tarafından tıpkıbasımı yapılan nüshanın adı *Tabakâtü'ş-şu'arâ fi medhi'l-hulefâ ve'l-vüzerâ* şeklinde geçmektedir. Hamza el-İsfahânî esere *el-İhtiyâr min şî'ri'l-muħdeşin* adını vermiştir. Kitabın mukaddimesinde adı *Tabakâtü'ş-şu'arâ'l-mütekelimîn mine'l-üdebâ'l-mütekdimmîn* olarak zikredilmektedir (*Tabakâtü'ş-şu'arâ*, nşr. Abdüsettar Ahmed Ferrâc, neşredeninin girişi, s. 18). Ancak mukaddimenin İbnü'l-Mu'tez tarafından yazılmayıp sonradan eklendiği görüşü hâkimdir (a.g.e., nşr. Abbas İkbâl, neşredeninin girişi, s. XIV-XV). Eserde yeni

şairler (muħdesûn / müvelledûn) diye anılan Abbâsî şairleri vefat yıllarına göre ele alınmış, Abbâsîler'in kuruluşundan (132/750) İbnü'l-Mu'tezz'in ölümüne kadar bir buçuk asrı aşan dönemde yaşayan şairlerin biyografileri yanında şiirlerinden örneklerle yer verilmiştir. Şairlerin özellikle kaynaklarda çok fazla geçmeyen şiirlerinin kaydedildiği eserde (Şevki Riyâz Ahmed, s. 95) diğer şiir antolojilerinde nâdiren rastlanan 1500'den fazla beyit rivayet edilmiştir. Bu da eserin Arap edebiyatı açısından değerini arttırmaktadır. *Tabakâtü'ş-şu'arâ*'da Beşşâr b. Bürd ile başlayıp kadın şair Fazl ile sona eren 121 erkek ve altı kadın şairin yanı sıra hâşiyesinde yer alan beş şairle birlikte (İbn Herme, Hâlid el-Kannâs, İnân, Seken ve Âişe el-Osmâniyye) toplam 132 şairin biyografisi bulunur. İki yerde geçen Amr el-Kisâfî'nin biyografisi Abbas İkbâl'e göre (s. XIII) tekrardır, Abdüsettar Ahmed Ferrâc'e göre ise (s. 16) bunlar iki ayrı şahıstır. Eserinde şairlere yer yer eleştiriler yönelten İbnü'l-Mu'tez, Arap şiirinde en hacimli divana sahip olan İbnü'r-Rûmî'den başka Yahyâ b. Ziyâd el-Hârîsî ve Dîkülcin gibi dönemin yirmiden fazla şairine yer vermemiştir (*Tabakâtü'ş-şu'arâ*, nşr. Abdüsettar Ahmed Ferrâc, neşredeninin girişi, s. 10). İbnü'r-Rûmî'yi babasına hicviye yazdığı için kitabına almadığı nakledilir. Eserde bulunmayan bu şairlere İbnü'l-Cerrâh *el-Varaka*'sından İbnü'n-Nedîm *el-Fihrist*'inde ve Merzûbânî *Mu'cemü'ş-şu'arâ*' adlı eserinde yirmiden fazla şair eklemiştir. İbn Hafâce'ye göre İbnü'l-Mu'tez kitabını 280 (893) yılından önce, Abbas İkbâl'e göre ise 293-296 (906-908) yılları arasında yazmıştır (*Tabakâtü'ş-şu'arâ*, neşredeninin girişi, s. XVII).

Müellif eserinde faydalandığı kaynaklara işaret etmemiştir. Ancak Abbas İkbâl, İbn Kuteybe'nin *eŞ-Şî'r ve Ş-ŞUARÂ*'sı gibi eserlerden yararlandığını ileri sürmektedir. Kitabın yazma nüshalarının yaygın olmamasını da müellifin meşhur bir şair kabul edilmesi sebebiyle şiirlerinin nesirlerini gölgede bırakmasına bağlamaktadır (a.g.e., neşredeninin girişi, s. XVII). Eserin tıpkıbasımı, 1285'te (1868) Mehdi b. Ali Naki et-Tebrîzî'nin istinsah ettiği nüsha esas alınarak Abbas İkbâl tarafından İngilizce bir mukaddime ve incelemeyle birlikte Elias John W. Gibb hâtıra dizisinde gerçekleştirilmiş (London 1939), buna bir indeks eklenmiştir. Eseri Arap dünyasında önce Abdüsettar Ahmed Ferrâc (Kahire 1375/1956 [?], Dârü'l-maârif, 1981) daha sonra Ömer Fârûk et-Tabbâ' (Beyrut

1419/1998) neşretmiştir. *Tabakâtü'ş-şu'arâ*, Şerefeddin İbnü'l-Müstevfi tarafından bazı eklemeler ve çıkarmalarla birlikte *Muħtasaru Tabakâti'ş-şu'arâ* adıyla yeniden düzenlenmiştir (*DİA*, XXI, 162). Abbas İkbâl ile Abdüsettar Ahmed Ferrâc neşirlerinde bu muhtasardan yararlanılmıştır. Ferrâc, neşrinin sonuna muhtasardaki ziyadeleri ve farklı eklemiş (s. 429-463), ayrıca eserin kendisinde ve muhtasarında bulunmayan bazı bilgileri *el-Eğâni* ve *Me'âhidü't-tanşîş*'ten alarak kaydetmiştir (s. 463-464).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Mu'tez, *Tabakâtü'ş-şu'arâ* (nşr. Abbas İkbâl), London 1939, neşredeninin girişi, s. XIII-XVII; a.e. (nşr. Abdüsettar Ahmed Ferrâc), Kahire 1981, neşredeninin girişi, s. 5-18; a.e. (nşr. Ömer Fârûk et-Tabbâ'), Beyrut 1419/1998, neşredeninin girişi, s. 14-16; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Şüveymî), s. 514; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1102; M. Kratchkovsky, *Une liste des oeuvres d'ibn al-Mu'tazz*, Lwow 1927, s. 10; Brockelmann, *GAL*, I, 79-80; *Suppl.*, I, 128, 130; *Ma'a'l-Mektebe*, s. 146-147; Şevki Riyâz Ahmed, *Fi'l-Mektebeti'l-'Arabiyye*, Kahire 1991, s. 94-95; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *'Uyûnü'l-mü'el-fât* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Halep 1413/1992, I, 150; Kenan Demiryak – M. Sadi Çöğenli, *Arap Edebiyatında Kaynaklar*, Erzurum 2000, s. 231; F. Krenkow, "Tabaqât al-Şu'arâ' al-Muħdatîn", *IC*, XIV (1940), s. 133-135; C. C. Torrey – [Ahmet Ateş], "İbnü'l-Mu'tez", *İA*, V/2, s. 868-870; İhsan Abbas, *Târihu'n-naḳdi'l-edebi 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1971, s. 115-120; Sâmi es-Sakkâr, "İbnü'l-Müstevfi", *DİA*, XXI, 162.

MUSA YILDIZ

TABÂTABÂÎ, Muhammed Hüseyin

(محمد حسين طباطبائي)

Muhammed Hüseyin b. Muhammed b. Muhammed Hüseyin Tabâtabâî (1904-1981)

el-Mizân adlı tefsiriyle tanınan
Şii müellifi ve felsefeci.

29 Zilhicce 1321'de (17 Mart 1904) Tebriz yakınlarındaki Şâdebâd (Şâdegân) köyünde doğdu. İcinden âlimlerin yetiştiği Tabâtabâî ailesine mensup olup babasının dedesi Ali Asgar şeyhülislâm unvanına sahipti. Allâme unvanıyla şöhret bulan Tabâtabâî, sülâlesinde Azerbaycan Kâdilkudâti Mirza Muhammed Ali gibi şahsiyetlerin bulunmasından dolayı Kâdi unvanıyla, doğum yerine nisbetle Tebrîzî ve soyunun hem Hz. Hasan'a hem Hüseyin'e dayanmasından ötürü Hasenî ve Hüseyinî nisbeleriyle de anılır. Beş yaşında annesini, dokuz yaşında iken babasını kaybetti. İlk eğitimini Tebriz'de aldı. 1925'te Necef'e giderek Muhammed Hüseyin İsfahânî ve Muhammed Hüseyin Nânî gibi hocalar-